

JAARVERSLAG

2019

FAIRTRADE
NEDERLAND

INHOUDSOPGAVE

INHOUD	02
VOORWOORD	04

ONTWIKKELINGEN IN DE MARKT	06
ONTWIKKELINGEN IN PRODUCTIELANDEN	12
COMMUNICATIE, CAMPAGNES & PROJECTEN	16
FAIRTRADE COMMUNITY	20
VERSLAG VAN DE DIRECTIE	24
VOORUITBLIK 2020	28
VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT	34
FINANCIEEL BELEID	40
RISICOBELEID	44
FINANCIËLE RAPPORTAGE	48

COLOFON	68
---------------	----

VOORWOORD

2019. Het laatste jaar van de tienerjaren. Een periode die bekendstaat als een periode van ontwikkeling. Ook Fairtrade heeft de afgelopen jaren een enorme ontwikkeling doorgemaakt.

Hierbij lag onze focus op vier belangrijke thema's: leefbaar loon, leefbaar inkomen, klimaatverandering en *human rights due diligence*. Ook het afgelopen jaar hebben wij hier volop aan gewerkt en hebben wij flinke stappen gemaakt op het gebied van leefbaar loon en leefbaar inkomen. Wij berekenden (samen met Tony's Chocolonely) welke prijs een boer moet ontvangen voor een kilo cacaobonen om rond te kunnen komen. Ook vroegen wij aandacht voor eerlijke betaling aan boeren in onze succesvolle choco pop-up. Daarnaast organiseerden wij een conferentie over leefbaar loon en leefbaar inkomen, waaruit verschillende commitments van het bedrijfsleven voortvloeiden. Komend jaar zal dit een belangrijk onderwerp blijven, maar zullen wij ook de nadruk leggen op *human rights due diligence* en dan met name op wetgeving op dit gebied. Het wordt meer en meer duidelijk dat vrijblijvende initiatieven alleen niet voldoende zijn om bedrijven te laten handelen in lijn met internationale mensenrechtenverdragen. Een mix tussen verplichte wetgeving en vrijwillige initiatieven is noodzakelijk.

Begin 2020 zijn de onbezorgde tienerjaren in één klap voorbij. De corona-crisis raakt ons allemaal, maar boeren en arbeiders extra hard. Het komende jaar zullen wij dan ook blijven werken aan een eerlijke wereld met gelijke kansen voor iedereen. Ondanks het nieuwe gegeven dat dit veel vanuit huis en met aangepaste maatregelen zal moeten gebeuren.

PETER D'ANGREMOND.
DIRECTEUR FAIRTRADE
NEDERLAND

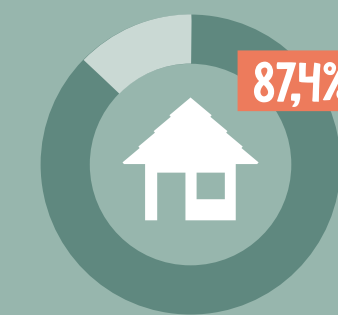

ONTWIKKELINGEN IN DE MARKT

ONTWIKKELINGEN IN DE MARKT

IN 2019 KOCHT MAAR LIEFST

87,4% van alle Nederlandse huishoudens Fairtrade producten¹.

GROEI +4%
ten opzichte van 2018

¹Gfk-onderzoek april 2020

DE TOTALE GROEI IN FAIRTRADE

VERKOPEN WAS IN 2019

3%

Binnen food 4%

VERKOOP FAIRTRADE PRODUCTEN:

BANANEN

2019

36.476.982 KG

2018

36.649.375 KG

DALING -0,5%

- In 2019 vierde Fairtrade Nederland dat Boon's Markt, Coop, Deen en Jan Linders een jaar eerder de overstap maakten naar 100% Fairtrade bananen.

- In Fairtrade bananenketens in Ecuador is een leefbaar loon bereikt voor arbeiders.

BLOEMEN

2019

6.858.681 STELEN

2018

7.225.238 STELEN

DALING -5%

- In het sierteeltconvenant is de Fairtrade voorwaarde opgenomen dat het loonniveau minimaal moet worden opgetrokken naar de extreme-armoedegrens van de Wereldbank, te weten US\$ 1,90 per dag.

CACAO

2019

17.800.202 KG

2018

14.621.239 KG

GROEI +22%

- Aldi maakte in 2019 een switch naar seizoenchocolade met Fairtrade cacao.

- Verhoging Fairtrade minimum-prijs en premie van resp. US\$ 2000 naar US\$ 2400 en van US\$ 200 naar US\$ 240 per ton cacaobonen.

KOFFIE

2019

5.952.649 KG

2018

5.731.255 KG

GROEI +4%

- De wereldmarktprijs is historisch laag. In het koffienseizoen 2018-2019 zag wereldwijd de helft van de koffieboeren zich gedwongen hun koffie op de conventionele markt met verlies te verkopen.

THEE

2019

980.441 KG

2018

1.071.657 KG

DALING -8,5%

- De theecategorie staat onder druk, hoofdzakelijk door de trend van de verschuiving van consumptie van reguliere thee naar *infusion*. Daarnaast is er concurrentie van verse theeën zoals thee van gember en munt.

NIEUW OP DE MARKT

**KINTI
COFFEE**

**BOCHICA
COFFEE**

CLIPPER

**AUSTRALIAN
HOMEMADE**

**CALEB'S
KOLA**

**BEN &
JERRY'S**

NIEUW!

**FAIRTRADE
ORIGINAL**

LIDL

ALDI

PLUS

ONTWIKKELINGEN IN PRODUCTIE- LANDEN

€7,7 MILJOEN

GROEI +11%
ten opzichte van 2018

BANANEN

DIT BEDRAG WORDT DOOR BOEREN EN ARBEIDERS ONDER ANDERE GEBRUIKT VOOR:

Arbeiders op plantages gebruikten de premie vooral voor huisvesting en gezondheidszorg.³

Bij kleine boerencoöperaties is met name succesvol geïnvesteerd in het PIP-programma: *productivity improvement programme*.

CACAO

ICFO Het grootste gedeelte van de cacao in Nederlandse chocolade met het Fairtrade keurmerk komt uit Ivoorkust en Ghana. De Fairtrade minimumprijs en premie voor cacao zijn vanaf 1 oktober 2019 verhoogd met 20% naar respectievelijk US\$ 2400 en US\$ 240 per ton cacaobonen. De prijs van cacao in Ivoorkust, de grootste leverancier van cacaobonen, was in 2019 dusdanig laag dat de Fairtrade minimumprijs van kracht was. Als gevolg daarvan hebben 140 cacaocoöperaties in Ivoorkust in het vierde kwartaal € 13,8 miljoen meer voor hun Fairtrade cacao ontvangen dan voor niet-Fairtrade cacao. Het aandeel van Nederlandse chocolade hierin is naar schatting € 683.000. Fairtrade boeren ontvingen naar schatting € 2,1 miljoen aan Fairtrade premie voor cacaobonen gebruikt in chocolade voor de Nederlandse markt.

CACAOBOEREN BESTEDEN DE FAIRTRADE PREMIE AAN

Diensten voor boeren (45%), zoals trainingen aan boeren om de productiviteit te verbeteren, aanschaf van materiaal en kunstmest of cashuitbetaling aan de boeren.

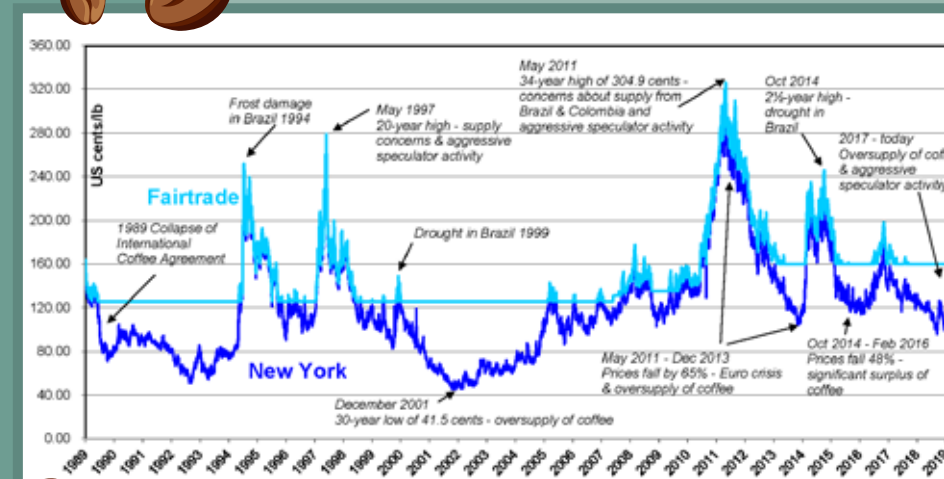

Investerings in de coöperaties (44%), zoals opslaglocaties voor cacao, vrachtwagens en personeel en administratie.

Investerings in de gemeenschap (11%). Het gaat hierbij met name om onderwijs en gezondheidszorg.

KOFFIE

laag niveau. In de eerste helft van het jaar bereikte de prijs op de koffiebeurs in New York, die als referentie geldt voor de koffieprijs, zelfs de US\$ 1 per pound⁴ (454 gram) niet meer. De Fairtrade minimumprijs bedraagt US\$ 1,40 per pound (excl. premie van US\$ 0,20).

Voor Robusta-koffie, waarvan in 2019 in Nederland zo'n 15% (ruim 1 miljoen kg) van de Fairtrade koffie werd verkocht, was het verschil nog groter: de markt betaalde in 2019 gemiddeld slechts US\$ 0,72 per pound⁵ tegen de Fairtrade minimumprijs van US\$ 1,01.

HET GROOTSTE DEEL VAN DE PREMIE WORDT BESTEED AAN

Door de lage prijzen op de wereldmarkt wordt tegenwoordig een aanzienlijk deel van de premie cash uitbetaald aan de leden⁶

AUDITS UITGEVOERD IN NEDERLAND

Fairtrade Nederland werkte in 2019 samen met 317 organisaties (*traders*) in Nederland.

Bij de *traders* zijn 127 audits uitgevoerd, waarvan vijf onaangekondigd.

TOTAAL 267
VERBETERPUNTEN

2,1 PUNTI PER AUDIT

Per audit waren er gemiddeld 2,1 verbeterpunten, er waren in totaal 267 verbeterpunten waarvan:

- **major:** 72 (2,1% van alle verbeterpunten wereldwijd).
- **core:** 195 (1,1% van alle verbeterpunten wereldwijd).

35% van de onderzochte bedrijven had geen verbeterpunten.

² Het directe voordeel van Fairtrade is met name de premie van US\$ 1 per doos bananen. Los van de premie verschilden de Fairtrade prijzen niet sterk van de marktprijzen. In de markt geldt Fairtrade namelijk vaak als referentie.

³ Deze voorbeelden zijn gebaseerd op algemene informatie over de besteding van de Fairtrade premie. Premiegeld wordt centraal verdeeld. Hierdoor is niet terug te herleiden welke specifieke projecten gesteund worden door Nederlandse premiebedragen.

⁵ Gebaseerd op vrijdagse eindwaarden van marktcijfers ICO (International Coffee Organization).

⁶ Coöperaties verkopen gemiddeld circa 30% van hun volume onder Fairtrade voorwaarden, de rest moeten ze tegen veel slechtere voorwaarden afzetten in de reguliere markt.

COMMUNICATIE, CAMPAGNES & PROJECTEN

COMMUNICATIE, CAMPAGNES & PROJECTEN

BANANENCAMPAGNE

april

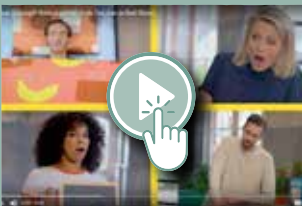

Als supermarkten alleen Fairtrade bananen in het schap hebben liggen, stijgt de verkoop ervan en wordt de impact van Fairtrade's werk vergroot. Supermarkten die overstapten op Fairtrade bananen werden in het zonnetje gezet. Overige supermarkten werden opgeroepen om hetzelfde te doen.

- **97.640** bereik organische posts.
- **414.255** totaal bereik paid posts.

WEET WAT JE KOOPT

mei

De Weet wat je koopt-campagne maakt consumenten bewuster van (soms schrijnende) verhalen achter de producten die zij eten en drinken, en wat zij kunnen doen om dit te veranderen. Onderdeel van de campagne is de Fair van je Bed Show.

- **25 miljoen** vertoningen van de Fair van je Bed Show.
- **1,7 miljoen** uniek bereikte personen via Facebook/Instagram.
- **4 miljoen** uniek bereikte personen via o.a. Twitter, NPO Gemist en Youtube.

FAIRTRADE WEEK

mei en november

In 2019 werden twee Fairtrade Weken georganiseerd: van 4 t/m 12 mei (voorjaarseditie) en van 26 oktober t/m 3 november (najaarseditie). Tijdens de Fairtrade Week brengen bedrijven, supermarkten, wereldwinkels en merken hun Fairtrade producten extra onder de aandacht. Ook organiseren vrijwilligers in Fairtrade Gemeenten diverse activiteiten. Fairtrade Nederland ondersteunt al deze acties met een landelijke campagne via huis-aan-huisfolders, radiospots en social media posts.

- **Alle supermarkten en wereldwinkels** deden mee aan de Fairtrade Week.
- **1,8 miljoen** mensen ontvingen de Fairtrade Week-folder.
- **2,5 miljoen** mensen in de doelgroep boodschappers bereikt via de radio.

KOFFIECAMPAGNE

oktober

Fairtrade koffieschenken op meer werkplekken. Dat was het doel van de Koffiecampaagne. Onderdeel van de campagne was een bottom-upaanpak waarin medewerkers mee konden doen aan een 'koffiestaking'.

- **868.116** mensen bereikt via BNR Nieuwsradio, Radio 538, LinkedIn en *Het Financieele Dagblad*.
- **632.209** uniek bereikte personen op Facebook, Instagram en Twitter.
- Media-aandacht in *Trouw*, *Misset Horeca* en *Duurzaam Nieuws*.

BREAK THE SYSTEM POP-UP STORE

november

De eerste eetbare choco pop-up van Nederland zorgde voor veel bewustwording onder consumenten over de problemen die schuilgaan achter chocola: extreme armoede, ontbossing en kinderarbeid. Vier dagen lang konden bezoekers van de pop-up levensgrote video's over het leven van een cacaoboer bekijken en de chocolademuur afbreken om zo symbolisch het oneerlijke handelssysteem te doorbreken.

- **55.000** mensen bereikt *owned*.
- **20,2 miljoen** mensen bereikt *earned*.
- **5 miljoen** mensen bereikt *paid*.

CONFERENCE ON LIVING WAGE & LIVING INCOME

november

In samenwerking met een krachtige coalitie van ngo's, de Nederlandse en Duitse overheid, organiseerde Fairtrade de *The Only Way is Up!*-conferentie. Doel was een brede diversiteit aan stakeholders bijeen te brengen en zo concrete stappen te zetten die nodig zijn voor het realiseren van een leefbaar inkomen en een leefbaar loon.

- Meer dan **300 deelnemers** uit het bedrijfsleven, ngo's, juristen, brancheverenigingen en overheden van zowel producerende als consumerende landen.
- Concrete **toezeggingen** door bedrijven, overheden en civil society op het gebied van leefbaar loon en leefbaar inkomen.
- Steun vanuit Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken voor berekening van referentieprijzen van een leefbaar inkomen.
- Een toezegging van Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken dat Nederland de kwestie van wetgeving op toegepaste zorgvuldigheid niet uit de weg zal gaan.

CLIMATE ACADEMY

2017 - 2020

Klimaatverandering is voor boeren wereldwijd een groot probleem. Door organisatieversterking, omschakeling naar duurzame energie en duurzame productiemethoden krijgen boeren in de Climate Academy handvatten aangereikt om weerbaarder te worden tegen klimaatverandering. Via de 'Training of Trainers'-methode leren duizenden boeren in de koffiegemeenschappen van elkaar.

8000 boeren ronden met succes de Climate Academy af in Machakos, Kenia:

- **215 biogasinstallaties en 300 cookstoves** lokaal geproduceerd en geïnstalleerd, waardoor ontbossing wordt tegengegaan en vrouwen niet meer op open vuur hoeven te koken.
- Bijna **40 gezamenlijke spaargroepen** opgezet onder de gemeenschappen. Door deze spaargroepen kunnen bijvoorbeeld schoolgelden betaald worden.
- Koffieboeren zijn minder afhankelijk van koffieproductie door extra inkomsten uit bijvoorbeeld productie van avocado's, kippen, melk of honing.

An illustration featuring two hands, one light-skinned and one dark-skinned, holding a stylized globe. The globe is split vertically, with a yellow-green left half and a blue right half, both featuring a halftone dot pattern. The hands are positioned at the top, with fingers wrapped around the globe. A registered trademark symbol (®) is visible on the dark-skinned hand. Below the hands, the words 'FAIRTRADE' and 'COMMUNITY' are written in large, bold, orange letters with white outlines. A yellow arrow points from the end of the word 'COMMUNITY' towards the bottom right corner. The background consists of teal-colored geometric shapes and a pattern of small dark dots.

FAIRTRADE COMMUNITY

FAIRTRADE COMMUNITY

FAIRTRADE GEMEENTE

De Fairtrade Gemeente campagne is het werk van vele burgers, bedrijven, overheden en organisaties die kiezen voor Fairtrade. Alle vrijwilligers en Fairtrade Gemeenten in Nederland zijn onderdeel van de grootste internationale, Fairtrade grassroots-beweging. De campagne is actief in **36 landen** en op **6 continenten**. In 2019 vierden Fairtrade Gemeenten dat de campagne alweer 10 jaar actief is in Nederland; een mijlpaal! Bruce Crowther, founder van de campagne, feliciteerde en verraste iedereen met een videoboodschap tijdens het Fairtrade jubileumfeest.

- Totaal **88 Fairtrade gemeenten** in 2019.
- Meer dan **7 miljoen mensen** wonen in een Fairtrade gemeente.
- Tijdens de Fairtrade Week in mei zijn er meer dan **80 banana-awards** uitgereikt aan lokale supermarkten die kiezen voor 100% Fairtrade bananen in de schappen. Dit heeft veel lokale publiciteit opgeleverd.
- In 2019 hebben **7 Fairtrade Gemeenten** zich aangesloten: Hof van Twente, Woudenberg, Heerlen, Westland, Voorschoten, Waadhoeke en Beekdaalen.

NETWERKEN WAAR FAIRTRADE NEDERLAND ONDERDEEL VAN IS

Fairtrade Nederland is onderdeel van de volgende netwerken en samenwerkingsverbanden:

- MVO Platform;
- Fair Trade Advocacy Office;
- Platform Living Wage Financials (PLWF)
- IDH technical advisory group;
- Klankbordgroep WUR op echte en eerlijke prijs;
- Raad van Advies Foodpolicy Nederland;
- Maatschappelijk partner Green Stages;
- Raad van Advies SCRIPPS;
- Jurylid van Sustainable Retailer of the Year;

FAIRTRADE FRIENDS

Fairtrade Nederland is trots op haar Fairtrade Friends: mensen die samen met de organisatie strijden voor een eerlijke wereld.

TESS MILNE

VERONICA
VAN HOOГDALEM

REINIER
VAN DEN BERG

SOCIAL MEDIA

Voor het uitbouwen van de online Fairtrade community en om meer engagement te realiseren, is een nieuwe collega aangenomen (Content & Community Specialist), een socialmediastrategie bedacht, een handleiding geschreven en de Fairtrade community van online-influencers vergroot. Dankzij een mix van *always on-content* en een aantal grote campagnes dit jaar, zoals de Fair van je Bed Show-video's, is een recordaantal mensen bereikt.

VERSLAG VAN DE DIRECTIE

VERSLAG VAN DIRECTIE

SAMEN MAKEN WE DE WERELD EERLIJK.
MET GELIJKE KANS VOOR IEDEREEN.

De **missie** van Fairtrade is een eerlijke wereld met gelijke kansen voor iedereen. **Visie**: Om deze missie te verwezenlijken proberen wij de bestaande handel te veranderen in het voordeel van boeren en arbeiders in ontwikkelingslanden. Fairtrade draagt bij aan duurzame ontwikkeling van boeren, arbeiders en lokale gemeenschappen door samenwerking te faciliteren gebaseerd op gelijkheid en transparantie. **Doelstelling** voor Fairtrade Nederland is het ontwikkelen van vraag naar en distributie van Fairtrade gecertificeerde producten. Boeren in ontwikkelingslanden kunnen hierdoor meer producten tegen Fairtrade voorwaarden afzetten.

MARKTONTWIKKELINGEN EN IMPACT VOOR BOEREN

Fairtrade heeft in 2019 ten opzichte van 2018 een positieve ontwikkeling doorgemaakt met een groei van 3% in volume, verdeeld over een veelvoud van productgroepen in food en non-food. De in volume meest omvangrijke categorieën zijn cacao, koffie en bananen.

CACAO

Een belangrijke bijdrage aan de groei in cacao wordt geleverd door de categorie chocolade. Fairtrade chocolade groeit zowel in a-merken als in het huismerkassortiment van supermarkten en het seizoensassortiment. De toename in volume van Fairtrade cacao is van groot belang voor de betrokken cacaoboeren en hun families. De meerderheid van de cacaoboeren leeft in extreme armoede, met alle gevolgen van dien. De Fairtrade minimumprijs en de Fairtrade premie zijn op 1 oktober 2019 verhoogd met 20%. Dit is een eerste stap op weg naar de referentieprijs voor leefbaar inkomen, die cacaoboeren in staat moet stellen een leefbaar inkomen te genereren.

KOFFIE

De wereldmarktprijs voor koffie is historisch laag is, hetgeen vergaande gevolgen heeft voor koffieboeren en hun gezinnen. Voor de koffie die boerencoöperaties onder Fairtrade voorwaarden verkopen, ontvangen zij ten minste de Fairtrade minimumprijs en de Fairtrade premie. Deze minimumprijs ligt significant hoger dan de wereldmarktprijs en heeft als doel om ten minste de kosten van duurzame koffieproductie te dekken. Het feit dat de minimumprijs van kracht is, is er eveneens een belangrijke oorzaak van dat Fairtrade koffie momenteel voor inkopende bedrijven relatief duur is. Desondanks is het volume Fairtrade koffie in Nederland gegroeid met 4%.

BANANEN

De in Nederland verkochte volumes van Fairtrade gecertificeerde bananen zijn stabiel gebleven ten opzichte van 2018. In bananen producerende landen is grote zorg rondom de bananenziekte TR4, die voor het eerst opdook in Latijns-Amerika, specifiek Colombia. De Fairtrade producentenorganisatie CLAC (The Latin American and Caribbean Network of Fair Trade Small Producers and Workers) heeft daarom een interventieplan opgesteld, waarvan een belangrijk onderdeel het *productivity improvement programme* voor bananenproducenten behelst. Het stapsgewijs verhogen van het loon is een van de standaarden om het Fairtrade keurmerk te verkrijgen. In Ecuador hebben Fairtrade bananenproducenten voor het eerst dit bedrag bereikt, zij betalen nu een leefbaar loon aan arbeiders.

ONTWIKKELING IN BELEID

Fairtrade wil dat boeren in staat zijn een leefbaar inkomen te verdienen en arbeiders een leefbaar loon. Beleid en advocacy zijn in toenemende mate belangrijk voor het behalen van deze ambitieuze missie. We hebben ons beleidsteam dit jaar daarom stevig uitgebreid om nóg beter invulling te kunnen geven aan onze leidende beleidsthema's leefbaar loon, leefbaar inkomen, klimaatverandering en *human rights due diligence*. En dat werpt zijn vruchten af. Samen met Tony's Chocolonely brachten we een gezamenlijke referentieprijs voor leefbaar inkomen naar buiten en hebben we dé norm gezet voor de industrie ten aanzien van wat financieel nodig is om een leefbaar inkomen in cacao mogelijk te maken. We besloten dit jaar het sierteeltconvenant actief te ondersteunen als een eerste stap om de bloemensector verder te verduurzamen. Het convenant hanteert de Fairtrade voorwaarde dat het loonniveau ten minste gelijk moet zijn aan de US\$ 1,90 extreme-armoedegrens van de Wereldbank. Binnen een jaar na ondertekening van het convenant moeten betrokkenen bovendien een project gestart zijn om toe te werken naar een leefbaar loon. Het is de eerste keer dat aan partijen in de reguliere markt dergelijke concrete financiële eisen gesteld worden. Maar we zien ook dat er méér nodig is en dat de convenanten moeten worden aangevuld met een wettelijke plicht om te ondernemen met respect voor milieu en mensenrechten. Op dit onderwerp werken wij nauw samen met het MVO Platform, hét samenwerkingsverband van maatschappelijke organisaties in Nederland waar wij actief lid van zijn.

LICENTIE

De licentiefee-inkomsten bedroegen in 2019 € 3.129.787. Dit bedrag is nagenoeg gelijk aan dat van het jaar daarvoor.

INTERNATIONAAL

In de eerste week van juli 2019 heeft de jaarlijkse *General Assembly* (de algemene ledenvergadering) van Fairtrade International plaatsgevonden. Tijdens de vergadering is een belangrijk besluit genomen over de te ontwikkelen strategie voor Fairtrade wereldwijd. Besloten is om het proces een 'inclusief' proces te laten zijn. De leden van Fairtrade International (National Fairtrade Organizations en Fairtrade Producer Networks) willen actief betrokken worden bij de verschillende fasen in het proces. Inmiddels is het proces op weg naar afronding. Er is enige vertraging opgetreden als gevolg van de COVID-19-uitbraak. Toch gaan wij ervan uit dat de nieuwe strategie 2021-2030 tijdens de *General Assembly* in oktober 2020 gepresenteerd zal worden. Wereldwijd blijft Fairtrade zich goed ontwikkelen. Er wordt geïnvesteerd in nieuwe markten, zoals Hong Kong en Zuid-Korea. Ook wordt er belangrijke groei behaald in leidende markten in Europa, (waaronder een sterke groei in Duitsland).

HET TEAM

NIEUWE TEAMLEDEN

In 2019 zijn drie nieuwe collega's gestart:

KAREN BOUWSMA
BELEIDSMEDEWERKER

KIKI MAAT
CONTENT & ONLINE
COMMUNITY SPECIALIST

TARA SCALLY
WOORDVOERING &
BELEIDSCOMMUNICATIE

VOORUITBLIK EN PLANNEN 2020

FAIRTRADE KALENDER

Campagnes en evenementen waar Fairtrade in 2020 bij betrokken is.

CAMPAGNES
2020

2 - 10 MEI (WK19)

FAIRTRADE WEEK

BANANEN

KATOEN

12-13
CHOCOLADE
PASEN

24 OKT - 1 NOV (WK44)

FAIRTRADE WEEK

KOFFIE

CACAO

SHAP
CHOCOLADE
FEEST-
DAGEN

SPECIALE
DAGEN

JANUARI

FEBRUARI

MAART

APRIL

MEI

JUNI

SEPTEMBER

OKTOBER

NOVEMBER

DECEMBER

14

VALENTIJNSDAG

8

INTERNATIONALE
VROUWEN DAG

15

WERELD
BANANEN DAG

12

WERELDDAG
TEGEN KINDER-
ARBEID

13

INTERNATIONALE
DAG VAN DE
CHOCOLADE

1

INTERNATIONALE
DAG VAN DE KOFFIE

10

INTERNATIONALE
DAG VAN DE
MENSENRECHTEN

EVENTS &
BEURZEN

2-5

INTERNATIONALE
SÜSSWAREN- UND
SNACKMESSE KEULEN

13-15

AMSTERDAM
COFFEE FESTIVAL

5-7

FRUIT LOGISTICA
BERLIJN

6

SER VOEDINGSMID-
DELENCONVENANT

19-23

CHOCOA
AMSTERDAM

16

WHAT'S GOING ON
IN [RE]TAILING?
ROTTERDAM

24

FINALE SDG-
CHALLENGE
AMSTERDAM

23-26

SPECIALTY COFFEE EXPO
- SCA PORTLAND

FAIRTRADE
ACADEMY

18-20

WORLD OF COFFEE
WARSCHAU

4-6

INTERNATIONAL
FLOWER TRADE FAIR -
ITF VIJFHUIZEN

UN FORUM ON
BUSINESS AND
HUMAN RIGHTS

HET CORONAVIRUS

De afbeelding op de vorige pagina laat de originele planning van Fairtrade Nederland zien. Door de uitbraak van het coronavirus (dat de ziekte COVID-19 veroorzaakt) is de planning aangepast. Personeelsleden van Fairtrade Nederland werken grotendeels vanuit huis. Een aantal campagnes is opgeschoven. Afhankelijk van de verdere overheidsmaatregelen ten aanzien van het coronavirus wordt bepaald wanneer deze alsnog door kunnen gaan. De organisatie heeft drie scenario's uitgewerkt die worden benoemd in het risicobeleid.

CACAO

Net als Fairtrade zijn ook de overheden van Ghana en Ivoorkust bezig met leefbaar inkomen. Zij bepalen de prijs van cacaobonen die aan de boeren wordt betaald. In juni 2019 kondigden zij aan dat zij de huidige farm-gateprijzen van US\$ 1377 in Ivoorkust en US\$ 1525 in Ghana verhogen naar US\$ 1820 per ton cacaobonen in het cacaoseizoen 2020/2021. Om dit mogelijk te maken verplichten ze bedrijven om een zogenoemd *Living Income Differential* te betalen van US\$ 400 bovenop de marktprijs. Fairtrade juicht deze ontwikkeling toe en deelt het streven van beide landen om te zorgen voor een leefbaar inkomen voor cacaoboeren.

CLIMATE ACADEMY

De Climate Academy in Ethiopië ondervond in 2019 grote problemen door lokale politieke onrust en onveiligheid. Doordat in het gebied de noodtoestand werd uitgeroepen, moesten veel activiteiten worden uitgesteld naar 2020. Ook de Climate Academy in Kipkelion (Kenia) moet in 2020 nog een aantal activiteiten afronden.

WETGEVING

Ondanks vele vrijwillige initiatieven blijft handel nog altijd grotendeels oneerlijk en niet-duurzaam. Wetgeving is nodig om voor alle bedrijven de lat op deze punten hoger te leggen. Fairtrade zal dan ook in toenemende mate wetgeving op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) agenderen.

VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

De Raad van Toezicht (RvT) van Fairtrade Nederland is verantwoordelijk voor het toezicht op het beleid van de stichting. De raad bestond in 2019 uit vijf personen. Het bestuur en management van de stichting worden gevoerd door de directeur, Peter d'Angremond. De operationele activiteiten zijn gedelegeerd aan de directeur (eindverantwoordelijk) en het team. Dit is vastgelegd in de statuten en het directiereglement van de stichting.

RVT-LEDEN

NATASJA VAN DEN BERG
VOORZITTER

NEVENFUNCTIES:

- Directeur Tertium
- Voorzitter RvT Hivos Triodos Fonds
- Bestuurslid Stichting URGENT
- Eigenaar Berg en Ideeën
- Lid RvT Stichting The Hunger Project Nederland

ERIC DROK
PENNINGMEESTER

NEVENFUNCTIES:

- Voorzitter RvC Flow Traders N.V.
- Lid RvC The Greenery B.V.
- Lid RvC Euro Pool System International B.V.
- Voorzitter stichtings-bestuur Cool Foundation
- Non-executive director Bison Bank (Portugal)
- Non-executive director AION Bank (Belgie)
- Lid RvC Stichting continuïteit UPBV

SJAAK DE KORTE
ALGEMEEN LID

NEVENFUNCTIES:

- Dga SDK Retail Advies
- Voorzitter RvC Harvest House (telersorganisatie)
- Bestuurslid Nedvang

SIETZE MONTIJN
ALGEMEEN LID

NEVENFUNCTIES:

- Dga Adviesbureau Montijn Advies Sustainability & Public Affairs

WILLEM LAGEWEG
ALGEMEEN LID

NEVENFUNCTIES:

- Bestuurslid Stichting Administratie-kantoor Aandelen Triodos Bank
- Voorzitter Stichting Friends of the Maasai
- Lid RvT Stichting Institute for Positive Health
- Lid RvT Stichting Louis Bolk Instituut
- Lid RvT Stichting Triodos Holding
- Voorzitter Stichting Transitiecoalitie Voedsel

In 2019 heeft de RvT een nieuwe voorzitter en twee nieuwe leden geworven. Martijn van Dam zal per 1 januari 2020 starten als voorzitter van de Raad van Toezicht. Rowena Achterkamp is per 1 januari 2020 gestart als lid van de Raad van Toezicht. Per 1 juli 2020 zal Lynn Zebeda starten als lid van de Raad van Toezicht. Op 1 januari 2020 heeft Natasja van den Berg de voorzittershamer doorgegeven aan Martijn van Dam. Natasja blijft tot 1 juli 2020 aan als lid van de Raad van Toezicht om haar werk in de raad goed over te dragen aan Martijn. Wij danken Natasja voor haar lange en altijd zeer toegewijde rol in de Raad van Toezicht van Fairtrade Nederland, zowel in haar rol als lid als in haar rol als voorzitter.

NEVENFUNCTIES VAN PETER D'ANGREMOND (DIRECTEUR):

- Lid Advisory Council FairClimateFund
- Bestuurslid Stichting Fairtrade Gemeenten Nederland

Om iedere vorm van belangenverstrengeling uit te sluiten, hebben de leden van de RvT geen onderlinge relaties in de familiesfeer en hebben zij geen zakelijke relatie met Fairtrade Nederland.

VERGADERINGEN VAN DE RvT IN 2019

Tijdens de vergaderingen van de RvT komt een vast aantal punten terug, te weten: vaststelling en ondertekening van de notulen van de vorige vergadering, vaststelling van de agenda, presentatie en bespreking van de kwartaalresultaten en een update van lopende zaken. Deze punten worden aangevuld met specifieke onderwerpen.

19 APRIL

AANWEZIGHEIDSPERCENTAGE
100%

BELANGRIJKSTE BESLUITEN

- Voorstel voor eindejaarsuitkering is goedgekeurd.
- Voorstel voor zelfevaluatie RvT is goedgekeurd (te begeleiden door Ebbinge).
- Brand campaign en voorstel voor nieuwe website worden besproken.
- Internationale Fairtrade code (good governance) wordt besproken.

19 JUNI

AANWEZIGHEIDSPERCENTAGE
80%

BELANGRIJKSTE BESLUITEN

- Jaarverslag is vastgesteld met een goedkeurende verklaring van de accountant (accon■avm controlepraktijk bv).
- ANBI-status is bevestigd.
- Er zal een salarisbenchmark worden uitgevoerd (op basis van geactualiseerde functieprofielen).

19 NOVEMBER

AANWEZIGHEIDSPERCENTAGE
80%

BELANGRIJKSTE BESLUITEN

- Proces om te komen tot overstap naar een nieuw pensioensysteem (beschikbare premie) is goedgekeurd.
- Voorstel voor teamincentive is goedgekeurd.
- Er zijn drie nieuwe RvT-leden gekozen: Martijn van Dam (voorzitter), Rowena Achterkamp en Lynn Zebeda (beiden RvT-lid).

19 DECEMBER

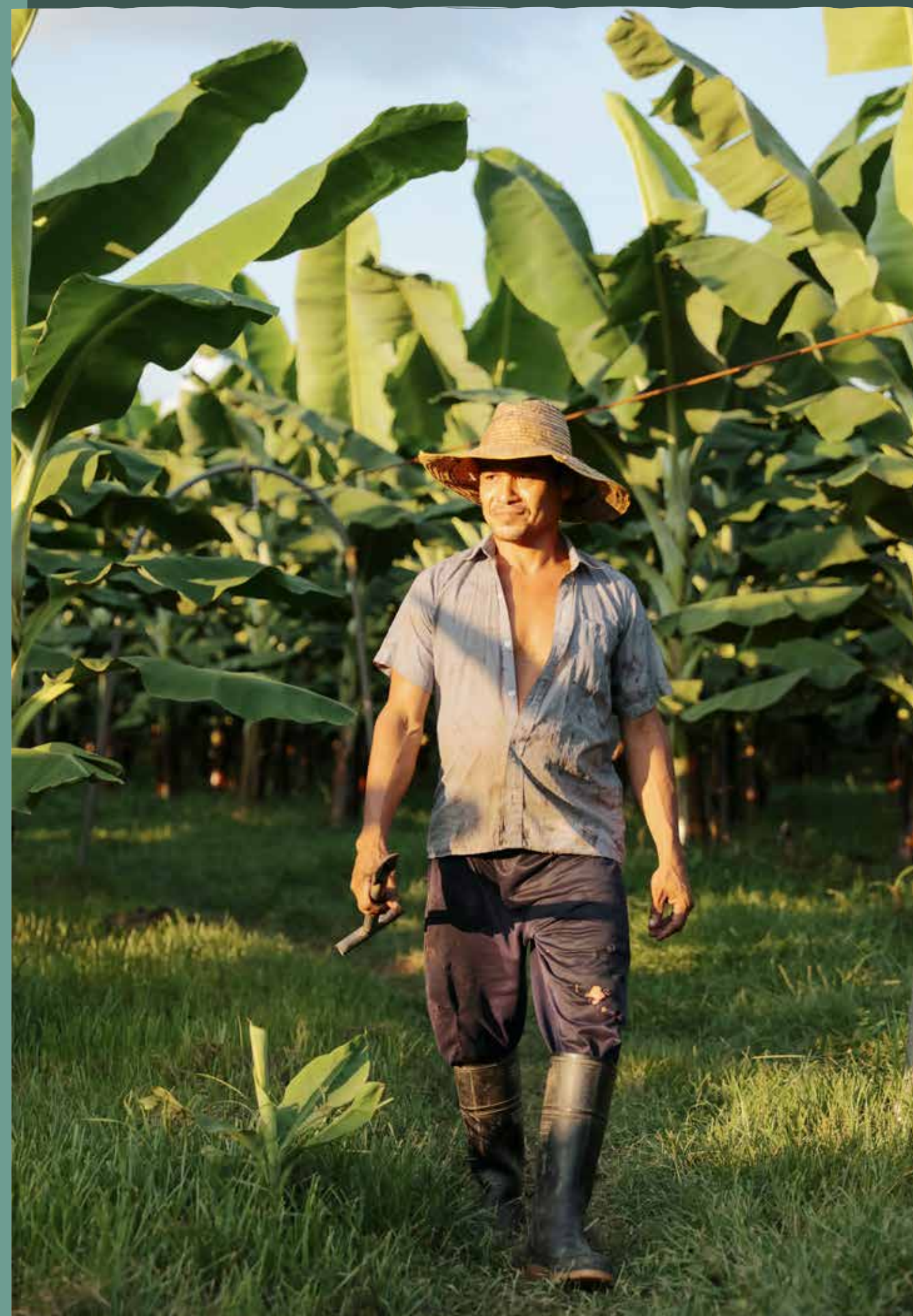
AANWEZIGHEIDSPERCENTAGE
100%

BELANGRIJKSTE BESLUITEN

- De begroting is unaniem goedgekeurd.
- De pensioenverstrekker Zwitserleven is goedgekeurd.
- Wijzigingen in het licentiecontract zijn geaccordeerd.

AUDITCOMMISSIE

De leden van de auditcommissie zijn op 19 juni samengekomen voor het vaststellen van de jaarcijfers en op 19 december om de resultaten van de interim-controle te bespreken. Tijdens beide vergaderingen was accon■avm controlepraktijk bv aanwezig.

FINANCIËEL BELEID

FINANCIEEL BELEID

Het financiële beleid is gebaseerd op zes indicatoren.

SOLVABILITEIT

Om de continuïteit van Fairtrade Nederland te waarborgen, worden er reserves aangehouden. Het besteedbaar vermogen moet ook in mindere tijden hoog genoeg zijn. Er is geen vaste regel of norm voor een verantwoorde hoogte van het vermogen. Voor de vaststelling van de norm is een inventarisatie gemaakt bij een aantal organisaties of voorschrijvende instellingen, zoals het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF). De richtlijn van het CBF voor de hoogte van het vermogen is maximaal anderhalf keer de kosten van de werkorganisatie. Vanwege haar incidentele karakter is de inkoopwaarde van de NPL-prijzen (zie onder Baten loterijorganisaties) niet meegenomen in de kosten van de werkorganisatie. De bovengrens voor het vermogen is € 6.506.000. Aan deze norm is voldaan. In 2018 hield Fairtrade Nederland de jaarlijkse salarissen en pensioenkosten van de organisatie als norm voor de gewenste omvang van het eigen vermogen.

In 2019 is dit aangepast naar de hoogste van de volgende twee normen:

1. 25% van de kosten van de werkorganisatie;
2. het totaal dat volgt uit het risicobeleid.

Dit betekent voor 2019 dat het besteedbaar vermogen minimaal gelijk moet zijn aan 25% van de kosten van de werkorganisatie. Dit resulteert in een minimale norm voor het eigen vermogen over 2019 van € 1.085.000 (2018: € 1.263.000 volgens de oude norm). De continuïteitsreserve is € 1.597.829 en ligt daarmee boven deze norm.

LIQUIDITEIT

Aan het einde van 2019 is Fairtrade Nederland liquide genoeg om aan haar verplichtingen te voldoen. De organisatie kiest ervoor haar financiële middelen niet te beleggen in risicovolle waardepapieren, zoals beursgenoteerde aandelen. Aan de norm op het gebied van veilige beleggingen is voldaan. Op het moment van publicatie van het jaarverslag zijn de effecten van het COVID-19 virus op de liquide middelen nog beperkt. Er zijn geen afschrijvingen van debiteuren en de vlottende activa overstijgen de kortlopende passiva ruimschoots. De organisatie maakt gebruik van spaarrekeningen bij Rabobank, Triodos Bank en ASN Bank.

DIVERSIFICATIE

Fairtrade Nederland streeft ernaar niet te afhankelijk te zijn van bepaalde productgroepen of distributiekanaalen. Het aandeel in de licentie-inkomsten van een bepaalde productgroep zal idealiter niet boven de 50% van het totaal komen. Alle categorieën blijven onder de 50%-norm. Door de groei van andere productgroepen daalt de afhankelijkheid van één productgroep verder. Voor wat betreft de distributie van Fairtrade producten is de organisatie afhankelijk van een beperkt aantal spelers. Het verdelen van de afzet over meerdere producten, supermarkten en de zakelijke markt is essentieel voor risicospreiding.

WAARDEOVERDRACHT

Een van de doelstellingen van Fairtrade Nederland is bijdragen aan de ontwikkeling van boerenorganisaties in ontwikkelingslanden. Deze ontwikkeling kan op vele manieren plaatsvinden, waarbij een scala aan relevante indicatoren een rol spelen. Stabiliteit van inkomsten – ook in moeilijke tijden – is een belangrijk middel om de ontwikkeling te ondersteunen. Fairtrade draagt bij aan die stabilisatie door middel van een gegarandeerde minimumprijs en de Fairtrade premie. Als onderdeel van de financiële strategie acht de organisatie het van groot belang een doelstelling te formuleren die de financiële voordelen van boerenorganisaties afzet tegen de systeemkosten van Fairtrade Nederland. De financiële voordelen (ook wel waardeoverdracht) zijn (is) als volgt gedefinieerd:

FAIRTRADE AFZET X (FAIRTRADE MINIMUMPRIJS + FAIRTRADE PREMIE).

Doordat ook de dollarkoers van invloed is op marktprijzen, is deze doelstelling niet geheel door Fairtrade Nederland te beïnvloeden. De systeemkosten daarentegen zijn wel geheel door Fairtrade te beïnvloeden. De organisatie wil tegen zo laag mogelijke systeemkosten de waardeoverdracht aan boeren(organisaties) optimaliseren. Als uitgangspunt voor de systeemkosten neemt Fairtrade Nederland de licentiebijdragen. De organisatie stelt als norm dat de systeemkosten maximaal 10% van de waardeoverdracht mogen bedragen. Deze normering is gebaseerd op de ANBI-richtlijn om 90% van de fondsen te besteden aan de doelstelling. De licentiebijdrage bedraagt in 2019 € 3.129.787 (2018: € 3.143.147) en de waardeoverdracht € 74.000.000 (2018: € 66.000.000). De systeemkosten bedragen daarmee over 2019 4,2% van de waardeoverdracht (2018: 4,8%). Dit betekent dat de norm van maximaal 10% is gehaald én dat er een verbetering ten opzichte van vorig jaar is gerealiseerd. Fairtrade Nederland wil haar efficiëntie verder verhogen en zal bij blijvende groei haar licentiebijdrage verder verlagen. De norm heeft beperkingen, maar is wel een maatstaf die de verhouding weergeeft tussen de kosten van Fairtrade Nederland en de financiële voordelen van de boeren. Ook is het een goede indicator van de effectiviteit van Fairtrade Nederland.

PLANNEN, EVALUATIE EN KOSTENBEHEERSING

Kostenbewustzijn en een kritische blik op de uitgaven zijn essentieel voor Fairtrade Nederland. In 2019 gaf de organisatie € 5.525.000 uit, exclusief de inkoopwaarde van de NPL-prijzen (zie onder Baten loterijorganisaties). De belangrijkste uitgaven zijn salarissen/sociale lasten (24%), communicatie (27%) en afdrachten aan verbonden (internationale) organisaties (22%). In 2015 heeft Fairtrade Nederland een strategie opgesteld voor de periode tot en met 2020. Deze strategie wordt vertaald naar jaarplannen, doelstellingen, indicatoren en budgetten. Elk kwartaal vindt er een evaluatie plaats en wordt er aan de Raad van Toezicht gerapporteerd. Eind 2019 is gestart met de ontwikkeling van een nieuwe internationale strategie.

FUNDING

De reguliere activiteiten van Fairtrade Nederland bestaan uit:

- het promoten van Fairtrade in Nederland door middel van het Fairtrade keurmerk. De kosten hiervan moeten worden gedekt uit de gebruiksrechtvergoeding;
- innovatie en uitbreiding (investeren in het ontwikkelen van nieuwe ketens en nieuwe marktvraag).

De kosten hiervan worden gefinancierd uit andere geldstromen (subsidies en bijdragen van particulieren/bedrijven). De norm is dat de reguliere activiteiten worden gedekt uit de keurmerkactiviteiten. Aan deze norm is voldaan.

RISICOBELEID

RISICOBELEID

Ondernemen is risico nemen. Fairtrade Nederland besteedt veel aandacht aan het beheersen van risico's. De bedrijfsrisico's worden periodiek geïnventariseerd en geactualiseerd. Het risicobeleid wordt jaarlijks geëvalueerd door het team en de Raad van Toezicht. De directie is goed op de hoogte van de belangrijkste risico's en onzekerheden in de branche en is van mening dat de interne risicomanagement- en controlesystemen waarmee de organisatie-brede risico's worden beheerst, in 2019 adequaat hebben gewerkt. Fairtrade Nederland denkt niet dat risico's te vermijden zijn, maar probeert wel de kans daarop te verkleinen. Met behulp van een planning-en-controlecyclus, de kwartaal-managementrapportages en de richtlijnen, procedures en protocollen, is Fairtrade Nederland in 2019 in staat gebleken risico's tijdig te beheersen. Om haar missie te bereiken werkt Fairtrade Nederland met een meerjarenbeleidsplan en bijbehorende meerjarenbegroting. Hierbij wordt voortdurend geanticipeerd op mogelijke risico's, zoals operationele risico's, financiële risico's en reputatierisico's. Deze risico's kunnen de organisatie belemmeren in het behalen van haar missie. Ze kunnen van invloed zijn op de resultaten, op haar positie in het maatschappelijke veld en op de continuïteit van de organisatie. Welke risico's zijn er? Hoe schat Fairtrade Nederland deze risico's in? En welke maatregelen zijn er genomen om de risico's te verkleinen?

NEGATIEVE MEDIA-AANDACHT

Toelichting: Door negatief in het nieuws te komen, daalt het vertrouwen in de organisatie en het keurmerk. Dit kan een negatief effect hebben op het volume Fairtrade gecertificeerde producten dat boeren kunnen afzetten, en daarmee op het inkomen van boeren die de extra Fairtrade gelden hard nodig hebben.

Risico: Gemiddeld.

Impact: Hoog.

Maatregel: Proactief werkt Fairtrade aan impact en impactmonitoring; reactief heeft de organisatie een crisiscommunicatieprotocol paraat.

WEGVALLEN GROTE LICENTIEHOUDER

Toelichting: Dit risico resulteert in een substantiële vermindering van de inkomsten. Als gevolg hiervan zullen ook de uitgaven moeten worden aangepast.

Risico: Gemiddeld.

Impact: Gemiddeld.

Maatregel: Spreiding van inkomsten over meerdere producten en licentiehouders, waardoor het wegvallen van een licentiehouders niet zal leiden tot continuïteitsissues. Daarnaast creëert Fairtrade Nederland zo veel mogelijk meerwaarde voor licentiehouders waardoor er geen aanleiding is voor hen om de organisatie te verlaten. Tot slot stelt Fairtrade Nederland een minimumnorm aan haar continuïteitsreserve om extreme schommelingen in de baten op te vangen.

MEDEWERKERS REIZEN DOOR GEBIEDEN MET EEN HOGER RISICO-PROFIEL, WAARDOOR ER KANS OP BEROVING OF GIJZELING BESTAAT

Toelichting: Dit is inherent aan de locatie van Fairtrade doelgroepen.

Risico: Gemiddeld.

Impact: Hoog.

Maatregel: Duidelijke reisprotocollen en training van medewerkers.

FRAUDE

Toelichting: Interne of externe pogingen om op oneigenlijke wijze middelen te onttrekken aan Fairtrade Nederland dan wel ongeoorloofd gebruik van het keurmerk.

Risico: Laag.

Impact: Gemiddeld.

Maatregel: Goede interne procedures en toepassing van functiescheiding passend bij de grootte van de organisatie. FLOCERT als externe controle-organisatie op gebruik keurmerk. Er wordt goede voortgang gemaakt bij de opvolging van de aanbevelingen van de accountant ter voorkoming van fraude. Jaarlijks wordt er opnieuw aandacht besteed aan het evalueren van de risico's. In 2019 zijn geen indicaties van fraude geweest.

SUPPLY-CHAINPROBLEMEN

Toelichting: Door onvoldoende beschikbaarheid van Fairtrade ingrediënten daalt de verkoop van Fairtrade producten. Oorzaak kan liggen in natuurrampen maar ook in andere kwaliteitsissues.

Risico: Laag.

Impact: Laag.

Maatregel: De belangrijkste productgroepen kennen een grote spreiding in regio's en leveranciers. Vanuit producentennetwerken wordt training aan coöperaties gegeven om de kwaliteit van de productie te verbeteren en de gevolgen van klimaatverandering op te vangen.

COVID-19

Sinds begin 2020 zijn de wereld en de levens van mensen wereldwijd hard geraakt door de uitbraak van het coronavirus (COVID-19). De gevolgen van de uitbraak van het virus voor Fairtrade Nederland zijn divers. Personeel werkt vooral thuis, maar het effect op de operationele zaken is beperkt. Het belangrijkste is uiteraard dat iedereen gezond blijft, en hiervoor zullen de nodige, aanvullende maatregelen worden genomen als werken op kantoor weer is toegestaan.

Op financieel gebied verwacht de organisatie vooral een effect op de gebruiksrechtvergoeding (verantwoord onder Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten). Voor het grootste deel (circa 85%) wordt deze vergoeding gegenereerd in retail. In de eerste weken van de lockdown steeg de omzet zeer sterk om later af te vlakken, maar hij bleef nog steeds boven het niveau van 2019. De zakelijke markt en horeca zijn echter hard geraakt door de virusuitbraak en zijn bijna geheel tot stilstand gekomen.

Op dit moment is nog onduidelijk hoe lang de lockdown gaat duren. Ervan uitgaand dat in het vierde kwartaal zaken weer enigszins genormaliseerd zullen zijn, verwacht Fairtrade Nederland een inkomensdaling in 2020 van ongeveer 5% ten opzichte van 2019. Ten aanzien van de lasten is het effect van de virusuitbraak beperkt. Met name in de communicatie wordt nu gekeken of geplande campagnes nog zinvol zijn of dat zijn moeten worden uitgesteld naar een later moment dit jaar of zelfs naar 2021.

FINANCIÈLE RAPPORTAGE

FINANCIËLE RAPPORTAGE

Balans per 31 december 2019 (in euro's)

	31-12-2019	31-12-2018
ACTIVA		
Materiële vaste activa	29.698	20.722
Financiële vaste activa	17.143	16.974
<i>Vorderingen en overlopende activa</i>		
Debiteuren	2.108.989	1.713.172
Nog te factureren bedragen	2.351.018	2.155.114
Overige nog te ontvangen bedragen	812.376	1.766.111
Totaal vorderingen en overlopende activa	5.272.383	5.634.397
Liquide middelen	2.025.635	4.301.211
	7.298.018	9.935.608
TOTAAL ACTIVA	7.344.859	9.973.304
PASSIVA		
<i>Reserves en fondsen</i>		
<i>Reserves</i>		
Continuïteitsreserve	1.597.829	1.847.276
Reserve activa bedrijfsvoering	29.698	20.722
Totaal reserves	1.627.527	1.867.998
<i>Fondsen</i>		
Bestemmingsfondsen	1.266.956	2.118.907
Totaal fondsen	1.266.956	2.118.907
<i>Kortlopende schulden</i>		
Crediteuren	1.043.464	2.465.972
Vooruitontvangen bedragen	1.272.014	1.698.113
Overige nog te betalen bedragen	2.134.898	1.822.314
Totaal kortlopende schulden	4.450.376	5.986.399
TOTAAL PASSIVA	7.344.859	9.973.304

Staat van baten en lasten over 2019 (in euro's)

	Werkelijk 2019	Begroot 2019	Werkelijk 2018	Begroot 2020
BATEN				
Baten van particulieren	3.013	5.000	4.017	5.000
Baten van loterijorganisaties	616.065	500.000	521.051	180.000
Subsidies van overheden	0	0	0	0
Baten van andere organisaties zonder winststreven	0	0	26.840	0
Som van geworven baten	619.078	505.000	551.908	185.000
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	3.129.787	3.325.000	3.143.147	3.138.550
Overige baten	183.536	5.000	110.606	5.000
Som der baten	3.932.401	3.835.000	3.805.661	3.328.550
LASTEN				
Besteed aan doelstelling				
NPL It takes a village	223.419	250.000	105.527	0
NPL Climate Academy	439.969	710.000	353.579	170.000
Keurmerkactiviteiten	4.332.141	4.652.850	3.498.894	3.869.355
Subtotaal lasten doelstelling	4.995.529	5.612.850	3.958.000	4.039.355
Wervingskosten	5.244	6.000	6.228	6.000
Kosten beheer en administratie				
Kosten beheer en administratie	24.938	0	0	0
Som der lasten	5.025.711	5.618.850	3.964.228	4.045.355
Saldo vóór financiële baten en lasten	-1.093.310	-1.783.850	-158.567	-716.805
Saldo financiële baten en lasten	888	5.000	-528	1.000
Saldo van baten en lasten	-1.092.422	-1.778.850	-159.095	-715.805
Bestemming saldo van baten en lasten				
Toevoeging/onttrekking aan:				
- bestemmingsfonds	-660.206	-960.000	-459.106	-170.000
- bestemmingsfonds NPL Foodbox	283.172	500.000	-318.500	180.000
- bestemmingsfonds NPL Fairtrade prijs	-780.000	-1.000.000	521.051	-325.000
- bestemmingsfonds NPL Fairtrade prijs katoen	305.083	0	0	-200.000
- reserve activa bedrijfsvoering	8.976	0	-23.325	0
- continuïteitsreserve	-249.447	-318.850	120.785	-200.805
	-1.092.422	-1.778.850	-159.095	-715.805

(in euro's)	NPL	NPL	Keurmerk	beheer en	Werkelijk	Begroot	Werkelijk
BATEN	<u>It takes a village</u>	<u>Climate Academy</u>	<u>Activiteiten</u>	<u>administratie</u>	<u>2019</u>	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Baten van particulieren	€ 0	€ 0	€ 3.013	€ 0	€ 3.013	€ 5.000	€ 4.017
Baten van loterijorganisaties	€ 0	€ 0	€ 616.065	€ 0	€ 616.065	€ 500.000	€ 521.051
Baten van subsidies van overheden	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Baten van andere organisaties zonder winststreven	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 26.840
Som van gew orven baten	€ 0	€ 0	€ 619.078	€ 0	€ 619.078	€ 505.000	€ 551.908
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	€ 0	€ 0	€ 3.129.787	€ 0	€ 3.129.787	€ 3.325.000	€ 3.143.147
Overige baten	€ 0	€ 0	€ 183.536	€ 0	€ 183.536	€ 5.000	€ 110.606
Som der baten	€ 0	€ 0	€ 3.932.401	€ 0	€ 3.932.401	€ 3.835.000	€ 3.805.661

	NPL	NPL	Keurmerk	beheer en	Werkelijk	Begroot	Werkelijk
LASTEN	<u>It takes a village</u>	<u>Climate Academy</u>	<u>Activiteiten</u>	<u>administratie</u>	<u>2019</u>	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Afdrachten aan verbonden (internationale) organisaties	€ 0	€ 0	€ 1.087.381	€ 0	€ 1.087.381	€ 1.141.350	€ 1.011.046
Communicatiekosten	€ 35.000	€ 94.058	€ 1.219.284	€ 0	€ 1.348.342	€ 1.491.500	€ 718.245
Salarissen/Sociale lasten	€ 1	€ 13.793	€ 1.155.324	€ 17.500	€ 1.186.618	€ 1.298.000	€ 1.131.028
Pensioenlasten	€ 0	€ 1.379	€ 141.558	€ 1.750	€ 144.687	€ 150.000	€ 131.535
Overige personeelskosten	€ 0	€ 1.379	€ 225.911	€ 2.625	€ 229.915	€ 213.000	€ 190.440
Bestuurskosten	€ 0	€ 0	€ 16.629	€ 0	€ 16.629	€ 2.000	€ 2.732
Huisvestingskosten	€ 0	€ 1.379	€ 95.038	€ 1.313	€ 97.730	€ 92.000	€ 94.435
Kantoorkosten	€ 0	€ 2.070	€ 161.142	€ 1.750	€ 164.962	€ 142.500	€ 120.451
Afschrijvingen	€ 0	€ 0	€ 21.376	€ 0	€ 21.376	€ 22.000	€ 30.556
Controle Keurmerk	€ 0	€ 0	€ 61.951	€ 0	€ 61.951	€ 92.000	€ 31.555
Internationale activiteiten/productontwikkeling	€ 188.418	€ 325.911	€ 146.547	€ 0	€ 660.876	€ 968.500	€ 495.977
Subtotaal lasten doelstelling	€ 223.419	€ 439.969	€ 4.332.141	€ 24.938	€ 5.020.467	€ 5.612.850	€ 3.958.000
Wervingskosten	€ 0	€ 0	€ 5.244	€ 0	€ 5.244	€ 6.000	€ 6.228
Som der Lasten	€ 223.419	€ 439.969	€ 4.337.385	€ 24.938	€ 5.025.711	€ 5.618.850	€ 3.964.228
Saldo voor financiële baten en lasten	€ -223.419	€ -439.969	€ -404.984	€ -24.938	€ -1.093.310	€ -1.783.850	€ -158.567
Saldo financiële baten en lasten	€ 0	€ 0	€ 888	€ 0	€ 888	€ 5.000	€ -528
Saldo Baten en Lasten	€ -223.419	€ -439.969	€ -404.096	€ -24.938	€ -1.092.422	€ -1.778.850	€ -159.095

	NPL	NPL	Keurmerk	beheer en	Werkelijk	Begroot	Werkelijk
Resultaat	<u>It takes a village</u>	<u>Climate Academy</u>	<u>Activiteiten</u>	<u>administratie</u>	<u>2019</u>	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Resultaat	€ -223.419	€ -439.969	€ -404.096	€ -24.938	€ -1.092.422	€ -1.778.850	€ -159.095
Bestemming saldo van baten en lasten							
Toevoeging/onttrekking aan:							
- bestemmingsfonds	€ -220.237	€ -439.969	€ 0	€ 0	€ -660.206	€ -960.000	€ -459.106
- bestemmingsfonds NPL Foodbox	€ 0	€ 0	€ 283.172	€ 0	€ 283.172	€ 500.000	€ -318.500
- bestemmingsfonds NPL Fairtrade prijs	€ 0	€ 0	€ -780.000	€ 0	€ -780.000	€ -1.000.000	€ 521.051
- bestemmingsfonds NPL Fairtrade prijs katoen	€ 0	€ 0	€ 305.083	€ 0	€ 305.083	€ 0	€ 0
- reserve activa bedrijfsvoering	€ 0	€ 0	€ 8.976	€ 0	€ 8.976	€ 0	€ -23.325
- continuïteitsreserve	€ -3.182	€ 0	€ -221.327	€ -24.938	€ -249.447	€ -318.850	€ 120.785
	€ -223.419	€ -439.969	€ -404.096	€ -24.938	€ -1.092.422	€ -1.778.850	€ -159.095

Geconsolideerd kasstroomoverzicht 2019

(in euro's)

Kasstroom uit operationele activiteiten

	2019	2018
Bedrijfsresultaat	-1.092.422	-159.095
<i>Aanpassingen voor:</i>		
Afschrijvingen	21.376	30.556
Desinvestering financiële activa	0	0
Bijzondere waardeverminderingen	0	0
Mutatie voorzieningen	0	0
	21.376	30.556
<i>Veranderingen in werkkapitaal</i>		
Voorraden	0	0
Onderhanden projecten	0	0
Vorderingen	362.014	-839.113
Effecten	0	0
Bestemmingsfonds Agentschap	0	0
Kortlopende schulden (excl. kredietinstellingen)	-1.536.023	3.000.027
	-1.174.009	2.160.914
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	-2.245.055	2.032.375
Ontvangen interest	0	0
Ontvangen dividend	0	0
Betaalde interest	0	0
Betaalde winstbelasting	0	0
	0	0
Kasstroom uit operationele activiteiten	-2.245.055	2.032.375
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Verwerving groepsmaatschappijen	0	0
Investerings in materiële vaste activa	-30.352	-7.231
Desinvestering in materiële vaste activa	0	0
Correctie financiële activa	-169	-167
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-30.521	-7.398
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Ontvangst uit emissie aandelenkapitaal	0	0
Ontvangst uit langlopende schulden	0	0
Aflossing langlopende schulden	0	0
Betaald dividend	0	0
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	0	0
Nettokasstroom boekjaar	-2.275.576	2.024.977
Koers- en omrekeningsverschillen op geldmiddelen	0	0
Mutatie geldmiddelen	-2.275.576	2.024.977
Het verloop van de geldmiddelen is als volgt:		
Stand per 1 januari	4.301.211	2.276.234
Mutatie boekjaar	-2.275.576	2.024.977
Stand per 31 december	2.025.635	4.301.211

GRONDSLAGEN VAN DE FINANCIËLE VERSLAGLEGGING

ALGEMEEN

Fairtrade Nederland staat statutair ingeschreven als Stichting Max Havelaar, maar hanteert als werknaam Fairtrade Nederland. De organisatie is statutair gevestigd aan de Arthur van Schendelstraat 550 te Utrecht en heeft als doel het verbeteren van de levensomstandigheden van boeren in ontwikkelingslanden. Activiteiten van Fairtrade Nederland bestaan onder andere uit het promoten van Fairtrade in Nederland door het Fairtrade keurmerk.

De waardering van activa en passiva vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen de nominale waarde. Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

RICHTLIJN 650 FONDSSENWERVENDE ORGANISATIES

De jaarrekening 2019 is opgesteld conform Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties van de Raad voor de Jaarverslaglegging.

OMREKENING VREEMDE VALUTA

Vorderingen, schulden en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers van afwikkeling.

GRONDSLAGEN VAN WAARDERING ACTIVA EN PASSIVA

ACTIVA

Activa worden in principe aangehouden voor de bedrijfsvoering, tenzij bij de betreffende post expliciet anders is aangegeven.

MATERIËLE VASTE ACTIVA

De materiële vaste activa worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs, verminderd met cumulatieve afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingen worden gebaseerd op de geschatte economische levensduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele residuwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming.

FINANCIËLE VASTE ACTIVA

De financiële vaste activa worden gewaardeerd op de verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde.

VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA

De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs, die gelijk is aan de nominale waarde, onder aftrek van de noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen.

RESERVES EN FONDSSEN

Binnen reserves en fondsen wordt een onderscheid gemaakt in vrij besteedbaar vermogen en vastgelegd vermogen.

VRIJ BESTEEDBAAR VERMOGEN

De continuïteitsreserve is een onderdeel van het vrij besteedbaar vermogen, waarvan de bestedingsmogelijkheid door de Raad van Toezicht wordt bepaald.

FASTGELEGD VERMOGEN

Het bestemmingsfonds is een afgezonderd deel van het vastgelegd vermogen, waarvan de beperkte bestedingsmogelijkheid door derden is bepaald. De bestemmingsreserve betreft het deel van het eigen vermogen dat is bestemd door de Raad van Toezicht.

KORTLOPENDE SCHULDEN

De schulden worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Kortlopende schulden hebben een verwachte looptijd van maximaal één jaar.

PENSIOENEN

Tot en met 2019 heeft Fairtrade Nederland voor haar werknemers een pensioenregeling getroffen waarbij de pensioenuitkeringen gebaseerd zijn op middelloon. Deze pensioenregeling is ondergebracht bij pensioenverzekeraar Zwitserleven. De over het boekjaar verschuldigde premies worden als kosten verantwoord. Voor per balansdatum nog niet betaalde premies wordt een schuld opgenomen. Aangezien deze verplichtingen een kortlopend karakter hebben, worden deze gewaardeerd tegen de nominale waarde. De risico's van loonontwikkeling, prijsindexatie en beleggingsrendement op het fondsvermogen zullen mogelijk leiden tot toekomstige aanpassingen in de jaarlijkse bijdragen aan de pensioenverzekeraar. Deze risico's komen niet tot uitdrukking in een in de balans opgenomen voorziening. In geval van een tekort bij de pensioenverzekeraar, heeft de organisatie geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen anders dan hogere toekomstige premies. Vanaf 2020 wordt de pensioenregeling gecontinueerd bij Zwitserleven, maar als beschikbarepremieregeling.

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

BATEN VAN PARTICULIEREN

Opbrengsten uit donaties, giften en schenkingen worden verantwoord in het jaar van ontvangst. Nalatenschappen worden opgenomen in het boekjaar waarin de omvang ervan betrouwbaar kan worden vastgesteld en zeker is dat deze door Fairtrade Nederland zullen worden ontvangen. Voor zover van toepassing worden de opbrengsten verminderd met over de giften en donaties geheven belastingen.

BATEN VAN LOTERIJORGANISATIES

Deze worden verantwoord in het jaar waarop ze betrekking hebben.

SUBSIDIES VAN OVERHEDEN

Deze worden verantwoord in het jaar waarin zij worden ontvangen, tenzij expliciet anders vermeld.

BATEN VAN ANDERE ORGANISATIES ZONDER WINSTSTREVEN

Deze worden verantwoord in het jaar waarin zij worden ontvangen, tenzij expliciet anders vermeld.

BATEN ALS TEGENPRESTATIE VOOR DE LEVERING VAN PRODUCTEN EN/OF DIENSTEN

Dit betreft de vergoeding voor het gebruik van het Fairtrade/Max Havelaar keurmerk. Deze vergoeding wordt jaarlijks door Fairtrade Nederland vastgesteld. De vergoeding wordt toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking heeft.

TOEREKENING KOSTEN AAN DOELSTELLING

Directe kosten worden direct toegerekend aan de betreffende doelstelling. Indirecte kosten worden toegerekend op basis van tijdsbesteding. Doorberekening vindt plaats aan de hand van salaris, vermeerderd met een opslag voor pensioen (10%), overige personeelskosten (10%), huisvesting (10%) en kantoorkosten (15%).

GRONDSLAGEN VOOR HET OPSTELLEN VAN HET KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de indirecte methode, waarbij het resultaat als uitgangspunt wordt genomen voor het bepalen van de kasstroom uit operationele activiteiten.

Toelichting op de balans per 31 december 2019

Activa		
<i>Materiële vaste activa</i>		
(in euro's)		
	2019	2018
Aanschafwaarde per 1 januari	170.558	163.327
Investerings boekjaar	30.352	7.231
Desinvesteringen boekjaar	0	0
Aanschafwaarde per 31 december	200.910	170.558
Afschrijvingen per 1 januari	149.836	119.280
Desinvesteringen boekjaar	0	0
Afschrijvingen boekjaar	21.376	30.556
Afschrijvingen per 31 december	171.212	149.836
Boekwaarde per 1 januari	20.722	44.047
Boekwaarde per 31 december	29.698	20.722

Investerings in automatisering worden in drie jaar afgeschreven, de overige investeringen in vijf jaar.

FINANCIËLE VASTE ACTIVA
AANDELEN OIKOCREDIT

Sinds 1996 participeert Fairtrade Nederland in het aandelenkapitaal van Oikocredit, een vereniging die microkredieten verstrekt. Fairtrade Nederland bezit minder dan 1% van de aandelen van Oikocredit. De deelneming kwalificeert derhalve als een deelneming zonder invloed van betekenis. In 2019 zijn uit stockdividend aandelen toegevoegd. De doelstellingen van beide partijen vertonen veel overeenkomsten. Bovendien worden partners van Fairtrade ondersteund door Oikocredit.

(in euro's)	2019	2018
Verloop:		
Saldo per 1 januari	16.974	16.807
Uit resultaatbestemming	169	167
Saldo per 31 december	17.143	16.974

VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA DEBITEUREN

Het debiteurensaldo is hoger dan in 2018. Begin 2020 zijn er Fairtrade ontbijtboxen en Fairtrade badhanddoeken beschikbaar gesteld aan de Nationale Postcode Loterij (NPL). Deze zijn al in 2019 gefactureerd waardoor het saldo in 2019 significant hoger uitvalt. In het eerste kwartaal van 2019 is het openstaande saldo grotendeels ontvangen. Het geld van de ontbijtboxen zal worden besteed aan de ontwikkeling van de vraag naar Fairtrade koffie en financiële ondersteuning van een project in Colombia. De baten van de badhanddoeken gaan deels naar een project in Chetna, India en zullen deels worden aangewend om de vraag naar Fairtrade producten te stimuleren.

Net als in 2018 is er geen aanleiding om een voorziening te treffen voor dubieuze debiteuren. Om het risico op wanbetaling te verkleinen is het debiteurenbeheer deels uitbesteed aan Credifixx. Van het openstaande debiteurensaldo is € 133.416 een vordering op verbonden partijen (2018: € 156.350).

NOG TE FACTUREREN BEDRAGEN

Dit betreft de door de licentiehouders aan Fairtrade Nederland verschuldigde gebruiksrechtvergoeding over het vierde kwartaal van 2019. Dit bedrag is in maart 2020 gefactureerd aan de licentiehouders.

Overige nog te ontvangen bedragen (in euro's)	2019	2018
Nog te ontvangen rente	63	0
Nog te ontvangen subsidie (BuZA en IUCN FIKS)	0	50.000
Nog te ontvangen FI (afrekening contributie)	57.250	14.175
Voorschot FT Africa It takes a village	0	45.199
Voorschot FT Africa Climate Academy	62.200	261.198
Vooruitbetaalde kosten NPL Fairtrade prijs	692.280	1.393.871
Vooruitbetaalde bedragen	583	1.668
Saldo per 31 december	812.376	1.766.111

Vooruitbetaalde kosten NPL Fairtrade prijs heeft betrekking op de inkoop van een NPL-ontbijtprijs voor januari 2020.

LIQUIDE MIDDELEN

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van Fairtrade Nederland.

Passiva		
Reserves en fondsen		
Continuïteitsreserve		
(in euro's)		
Verloop:	2019	2018
Saldo per 1 januari	1.847.276	1.726.491
Uit resultaatbestemming	-249.447	120.785
Saldo per 31 december	1.597.829	1.847.276

Fairtrade Nederland kiest als norm voor de continuïteitsreserve de hogere waarde van de volgende twee normen:

1. 25% van de kosten van de werkorganisatie (€ 1.084.374);
2. het totaal van de risicomatrix die volgt uit het risicobeleid (€ 555.000).

Zie ook de paragraaf Financieel beleid. Volgens deze norm zou de continuïteitsreserve € 1.084.374 moeten zijn. Hieraan is voldaan.

Het CBF heeft een bovengrens voor de continuïteitsreserve vastgesteld: anderhalf maal de kosten van de werkorganisatie. De bovengrens voor het vermogen is € 6.506.000. Aan deze norm is voldaan.

Reserve activa bedrijfsvoering

(in euro's)	2019	2018
Verloop:		
Saldo per 1 januari	20.722	44.047
Overgeboekt naar besteedbaar vermogen	0	0
Uit resultaatbestemming	8.976	-23.325
Saldo per 31 december	29.698	20.722

Dit deel van het eigen vermogen kan niet zonder meer worden besteed, omdat hiermee de activa voor de bedrijfsvoering zijn gefinancierd. De stand van de reserve is gelijk aan de boekwaarde van de immateriële en materiële vaste activa per 31 december 2019.

BESTEMMINGSFONDSEN

De Nationale Postcode Loterij heeft het It takes a village-project in 2015 toegekend. De niet-uitgegeven gelden werden toegevoegd aan het bestemmingsfonds, de uitgaven in 2015 tot en met 2019 zijn eruit onttrokken. Het project is in 2019 afgerond op de evaluatie na. De kosten hiervan staan onder "de overige nog te betalen bedragen".

In 2019 zijn door de NPL eenmaal een Fairtrade ontbijtbox en eenmaal Fairtrade badhanddoeken als prijs uitgereikt. De positieve marge is toegevoegd aan het bestemmingsfonds. Deze moet worden besteed aan de promotie van Fairtrade.

In 2016 heeft de Nationale Postcode Loterij het Climate Academy-project toegekend van in totaal € 1.500.000. De niet-uitgegeven gelden zijn toegevoegd aan het bestemmingsfonds.

(in euro's)	1 januari 2019	Toevoeging 2019	Onttrekking 2019	31 december 2019
NPL It takes a village	220.237	0	-220.237	0
NPL-prijzen	1.180.976	283.172	-780.000	684.148
NPL Fairtrade prijs katoen	0	332.893	-27.810	305.083
NPL Climate Academy	717.694	0	-439.969	277.725
Saldo	2.118.907	616.065	-1.468.016	1.266.956

KORTLOPENDE SCHULDEN
CREDITEUREN

Het saldo crediteuren is lager dan in 2018 als gevolg van de toelevering van de Fairtrade badjassen voor de NPL in 2018.

VOORUITONTVANGEN BEDRAGEN

Dit betreft de NPL Fairtrade prijzen die begin 2020 zullen worden geleverd aan de NPL.

OVERIGE NOG TE BETALEN BEDRAGEN

Deze post betreft verplichtingen die in 2019 zijn aangegaan en die als volgt gespecificeerd kunnen worden:

(in euro's)	2019	2018
Eindejaarsuitkering, opgebouwd vakantiegeld en vrije dagen	126.583	124.697
Loonbelasting, sociale lasten en pensioenpremie	0	4.184
Reservering accountantskosten	8.650	9.325
Fairtrade International leden licentiebijdrage 4 ^e kwartaal	1.698.490	1.492.493
Fairtrade International	8.207	41.763
Fairtrade Africa It takes a village	39.881	0
Overig Africa It takes a village	43.000	0
Innovatie en groei	110.919	100.736
Te betalen omzetbelasting	95.395	41.890
Overig	3.773	7.226
Saldo per 31 december	2.134.898	1.822.314

De post Fairtrade International leden licentiebijdrage 4e kwartaal heeft betrekking op de licentiebijdrage van Nederlandse licentiehouders die in het buitenland verkopen. Fairtrade Nederland int deze bijdrage, maar betaalt deze door aan de zusterorganisaties in het betreffende land.

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN RECHTEN EN VERPLICHTINGEN
HUURVERPLICHTINGEN

Fairtrade Nederland huurt een kantoor aan de Arthur van Schendelstraat te Utrecht. Het huurcontract eindigt van rechtswege op 1 oktober 2024. Op 1 oktober 2019 kon het contract tussentijds worden beëindigd, maar hiervan is geen gebruikgemaakt. De huurlast bedroeg in 2019 op jaarbasis € 53.646 (2018: € 58.794). Deze verlaging van de huurlast werd veroorzaakt door een extra korting in de tweede huurperiode van vijf jaar.

BANKGARANTIE

Aan de verhuurder van het pand aan de Arthur van Schendelstraat is een bankgarantie van € 42.133 afgegeven als waarborg. Voor de NPL-prijs badhanddoeken is een bankgarantie van € 400.000 verstrekt ten gunste van Yumeko B.V. Deze is per 1 februari 2020 verlopen zonder dat deze is ingeroepen.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2019

DOELBESTEDINGSPERCENTAGE VAN DE BATEN

Het percentage bestedingen aan doelstellingen/totale baten aan doelstellingen is 127.
Dit percentage ligt boven de 100% als gevolg van onttrekking van gelden uit bestemmingsfondsen.

DOELBESTEDINGSPERCENTAGE VAN DE LASTEN

Het percentage bestedingen aan doelstellingen/totale lasten is 100.

FONDSENWERVINGSPERCENTAGE

Het percentage kosten eigen fondsenwerving/baten eigen fondsenwerving is 174.
Dit percentage ligt boven de 100% als gevolg van onttrekking van gelden uit bestemmingsfondsen.

BATEN

BATEN VAN PARTICULIEREN

Incidenteel worden er giften en donaties ontvangen van particulieren. De boodschap van Fairtrade Nederland is dat het kopen van producten met het Fairtrade keurmerk een duurzame manier is om kleine boeren en plantagewerkers in ontwikkelingslanden te helpen. Mensen die meer willen doen, kunnen een donatie overmaken aan Fairtrade Nederland. Door te voldoen aan de eisen van het CBF keurmerk, waarborgt Fairtrade Nederland dat zij op een verantwoorde manier met deze giften omgaat.

BATEN VAN LOTERIJORGANISATIES

De NPL heeft in 2019 eenmaal een Fairtrade ontbijtbox als prijs uitgekeerd en eenmaal Fairtrade badhanddoeken. De positieve marge moet aan de kernactiviteiten van Fairtrade Nederland worden besteed en is toegevoegd aan het bestemmingsfonds.

(in euro's)	2019	2018
NPL-prijzen		
Verkoopwaarde	3.351.006	3.557.617
Inkoopwaarde	-2.734.941	-3.036.566
Saldo	616.065	521.051

BATEN VAN ANDERE ORGANISATIES ZONDER WINSTSTREVEN

In 2018 is € 26.840 besteed aan het FIKS-project dat gefinancierd wordt door International Union for Conservation of Nature (IUCN).

BATEN ALS TEGENPRESTATIE VOOR DE LEVERING VAN PRODUCTEN EN/OF DIENSTEN

De gebruiksrechtvergoeding kan als volgt per product worden gespecificeerd.

SALARISSEN/ SOCIALE LASTEN

(in euro's)	Realisatie 2019	Begroot 2019	Realisatie 2018
Brutosalaris	1.050.324	1.133.000	996.774
Sociale lasten	173.195	180.000	159.205
Ontvangen ziekengeld	-36.901	-15.000	-24.951
Saldo per 31 december	1.186.618	1.298.000	1.131.028

Doordat een tijdelijke vacature is ingevuld door een zzp'er, vallen de kosten lager uit. Bij overige personeelskosten is hierdoor juist een overschrijding van de begroting ontstaan. De stijging van deze post ten opzichte van 2018 wordt veroorzaakt door een iets hogere bezetting, inflatiecorrectie en jaarlijkse periodieken. In 2019 zag de bezetting er als volgt uit:

Naam	Formatie 1 januari 2019	Formatie 31 december 2019
Directie, financiën, certificering en officemanagement	4,00	4,00
Business Development	8,10	8,80
Policy & Advocacy	2,60	3,30
Totaal	14,70	16,10

BEZOLDIGING DIRECTIE

De Raad van Toezicht heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. Fairtrade Nederland volgt de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties. De Raad van Toezicht heeft in 2019 consultancybedrijf Korn Ferry gevraagd een functie-evaluatie uit te voeren van de positie van de directeur. De uitkomst van deze evaluatie is dat de directeursfunctie geclassificeerd is in functiegroep I met 475 punten (Basis Score Directeuren, BSD).

Hier vloeien de volgende maxima uit voort:

- een jaarinkomen van € 138.020;
- een bezoldiging van € 194.000.

Het voor de toetsing aan de geldende maxima, relevante werkelijke jaarinkomen van de directeur Peter d'Angremond (1 fte/12 maanden) bedroeg in 2019: € 109.358. Deze beloning bleef binnen het hierboven genoemde geldende maximum. Het jaarinkomen van de individuele directieleden (in loondienst) blijft binnen het maximum van 138.020 (1 fte/12 maanden) volgens de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties. Ook het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de pensioenlasten, de pensioencompensatie en de overige beloningen op termijn samen, blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum van € 194.000 per jaar.

Product	Realisatie 2019	Begroot 2019	Realisatie 2018
Warme dranken, koffie	1.122.312	1.207.500	1.085.118
Vers fruit en groenten, bananen	1.063.145	1.015.000	1.155.850
Chocolade, Biscuits en banket	2.094.925	2.400.000	1.787.329
Warme dranken, thee	404.014	417.500	437.597
Jam, honing en broodbeleg	120.845	145.000	118.288
Alcoholische dranken	56.333	70.000	65.576
Bloemen	56.949	60.000	102.934
Anders	763.540	585.000	655.576
Subtotaal	5.682.063	5.900.000	5.408.269
Korting	-2.552.276	-2.575.000	-2.265.122
Totaal	3.129.787	3.325.000	3.143.147

OVERIGE BATEN

Het gaat hier om doorberekening van kosten aan licentiehouders, zusterorganisaties en derden.

LASTEN

AFDRACHT AAN VERBONDEN (INTERNATIONALE) ORGANISATIES

Het ontwikkelen van keurmerkvoorwaarden, nieuwe producten en het monitoren van producenten gebeurt centraal vanuit Fairtrade International, de internationale koepelorganisatie. De bijdrage aan Fairtrade International en FLOCERT (dit is de onafhankelijke certificeringsorganisatie die de neutraliteit van het Fairtradesysteem garandeert) was in 2019 34,5% (2018: 31,5%) van de gebruiksrechtvergoeding.

In 2015 is het besluit genomen om vanuit de National Fairtrade Organizations in vijf jaar tijd de bijdrage aan de financiering van de producentennetwerken verder te verhogen met 2% per jaar. Hierdoor zullen de producentennetwerken nog beter uitgerust zijn om de boerenorganisaties bij te staan in hun ontwikkelingen.

COMMUNICATIEKOSTEN

De meeste kosten hangen samen met campagnes zoals de World Fairtrade Day, Fairtrade Week, Eerlijke Chocolate-campagne, NPL It takes a village en NPL Climate Academy. Deze worden toegelicht in het onderdeel 'Communicatie, campagnes en projecten'.

Naam Functie	P. d'Angremond algemeen directeur	P. d'Angremond algemeen directeur
Dienstverband	2019	2018
Aard (looptijd)	onbepaald	onbepaald
aantal uren	38	38
parttimepercentage	100	100
periode	1/1-31/12	1/1-31/12
Bezoldiging (in euro's)		
Jaarinkomen		
brutoloon/-salaris	100.283	97.968
vakantiegeld	8.075	7.766
eindejaarsuitkering, 13 ^e /14 ^e mnd	1.000	1.000
variabel jaarinkomen	0	0
Totaal	109.358	106.734
SV-lasten (wg-deel)	3.887	3.769
Belastbare vergoedingen/bijtellings	0	0
Pensioenlasten (wg-deel)	22.952	21.790
Overige beloningen op termijn	0	0
Uitkeringen beëindiging dienstverband	0	0
Totaal bezoldiging	136.197	132.293

PENSIOENLASTEN

Fairtrade Nederland heeft voor haar werknemers een pensioenregeling getroffen waarbij de pensioenuitkeringen gebaseerd zijn op middelloon. Deze pensioenregeling is ondergebracht bij pensioenverzekeraar Zwitserleven. Op de premie wordt een eigen bijdrage van medewerkers in mindering gebracht. Per 1 januari 2019 is de pensioenrichtleeftijd verhoogd naar 68 jaar. De pensioenlasten vallen lager uit dan begroot als gevolg van een lagere bezetting dan begroot, maar ze stijgen wel ten opzichte van 2018 als gevolg van een hogere bezetting. Vanaf 2020 is via Zwitserleven een beschikbarepremiepensioen afgesloten.

OVERIGE PERSONEELSKOSTEN

Deze kosten vallen hoger uit dan begroot als gevolg van hogere kosten voor inhuur van personeel. Zie ook de toelichting bij Salarissen/Sociale lasten.

BEZOLDIGING BESTUURDERS

De Raad van Toezicht is onbezoldigd en ontvangt alleen op verzoek een reiskostenvergoeding. In 2019 is een zelfevaluatie uitgevoerd en zijn drie nieuwe leden voor de Raad van Toezicht geworven, wat heeft geleid tot een kostenverhoging.

HUISVESTINGSKOSTEN

Het kantoorpand wordt gehuurd van Bouwinvest Dutch Institutional Office Fund N.V. en wordt gezamenlijk gebruikt met Oikocredit. Van het totaalbedrag aan huisvestingskosten is € 4.336 (2018: € 3.533) doorberekend aan medehuuder Oikocredit via Vergoedingen en verkopen materialen. De stijging van de huisvestingskosten ten opzichte van 2018 wordt veroorzaakt door hogere servicekosten.

KANTOORKOSTEN

Hieronder vallen onder andere reiskosten, telefoonkosten, kopieerkosten, administratiekosten en kosten voor dubieuze debiteuren. Met name de kosten buitenlands telefoonverkeer, de administratiekosten en valutaverschillen vallen hoger uit dan begroot en dan in 2018.

CONTROLE KEURMERK

De stijging van deze kostenpost ten opzichte van 2018 wordt veroorzaakt door de registratie van het woordmerk Max Havelaar in de Europese Unie en investeringen in *licensing tools* Connect en Fairlens.

INTERNATIONALE ACTIVITEITEN EN PRODUCTONTWIKKELING

Deze post bestaat uit kosten voor internationale reizen, impactstudies, lobbyen en de projecten NPL It takes a village en NPL Climate Academy. De kosten van de twee projecten vallen lager uit dan begroot doordat beide projecten achterlopen op de planning.

KOSTEN BEHEER EN ADMINISTRATIE

Voor het beheren en administreren van projecten die worden gefinancierd uit de posten Baten uit eigen fondswerving en Baten uit acties van derden, wordt 0,2 fte van de post Salarissen/sociale lasten van financiële afdeling doorberekend. Dit wordt vermeerderd met een opslag voor pensioenen (10%; 2018: 10%), overige personeelskosten (15%; 2018: 10%), huisvesting (7,5%; 2018: 10%) en kantoorkosten (10%; 2018: 15%). Als norm hanteert Fairtrade Nederland 5% van de baten uit acties van derden. Hieraan is ruim voldaan.

SALDO FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

Via de spaarrekeningen bij Rabobank, ASN Bank en Triodos Bank is in totaal € 888 aan rente ontvangen.

GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

De uitbraak van het coronavirus COVID-19 gedurende de eerste maanden van 2020 heeft grote gevolgen op de wereldwijde economie. De gevolgen van de uitbraak van het coronavirus COVID-19 merkt Fairtrade Nederland aan als een gebeurtenis na balansdatum die geen nadere informatie geeft over de feitelijke situatie per balansdatum en derhalve ook niet is toegelicht in het jaarverslag 2019.

Door de uitbraak van het coronavirus COVID-19 en de ontstane coronacrisis zijn de resultaten van de organisatie gedurende 2020 tot op heden gedaald ten opzichte van hetgeen was begroot. Deze daling heeft zich met name voorgedaan vanaf maart 2020. De verwachting is dat de coronacrisis het resultaat van de organisatie over de rest van 2020 verder negatief zal beïnvloeden. Dit zal echter mede afhangen van de wijze waarop de uitbraak van het coronavirus COVID-19 kan worden beheerst. De gevolgen van de uitbraak van het virus voor Fairtrade Nederland zijn divers.

Personeel werkt vooral thuis, maar het effect op de operationele zaken is beperkt. Het belangrijkste is uiteraard dat iedereen gezond blijft, en hiervoor zullen de nodige, aanvullende maatregelen worden genomen als werken op kantoor weer is toegestaan.

Op financieel gebied verwacht de organisatie vooral een effect op de gebruiksrechtvergoeding (verantwoord onder Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten). Voor het grootste deel (circa 85%) wordt deze vergoeding gegenereerd in retail. In de eerste weken van de lockdown steeg de omzet zeer sterk om later af te vlakken, maar hij bleef nog steeds boven het niveau van 2019. De zakelijke markt en horeca zijn echter hard geraakt door de virusuitbraak en zijn bijna geheel tot stilstand gekomen. Op dit moment is nog onduidelijk hoe lang de lockdown gaat duren. Ervan uitgaand dat in het vierde kwartaal zaken weer enigszins genormaliseerd zullen zijn, verwacht Fairtrade Nederland een inkomensdaling in 2020 van ongeveer 5% ten opzichte van 2019.

Ten aanzien van de lasten is het effect van de virusuitbraak beperkt. Met name in de communicatie wordt nu gekeken of geplande campagnes nog zinvol zijn of dat ze moeten worden uitgesteld naar een later moment dit jaar of zelfs naar 2021.

Utrecht, 8-06-2020 (van accountantsverklaring aanhouden)

De Raad van Toezicht van Fairtrade Nederland | Stichting Max Havelaar

Drs. Natasja van den Berg (voorzitter)
Sjaak de Korte
Mr. Sietze Montijn
Mr. drs. Eric Drok
Willem Lageweg

OVERIGE GEGEVENS

CONTROLEVERKLARING

De door accountantsverklaring afgegeven controleverklaring is hierna opgenomen in dit verslag.

VERWERKING RESULTAAT

De resultaatbestemming staat gespecificeerd in de staat van baten en lasten op pagina 61.

Het resultaat over 2019 is een tekort van € 1.092.422. Na toevoegingen aan en onttrekkingen van de bestemmingsfondsen en reserves, wordt uiteindelijk € 249.447 onttrokken uit de continuïteitsreserve.

COLOFON

REDACTIE

Tara Scally

FINANCIËLE RAPPORTAGE

Han Hoogvliet

ACCOUNTANT

accon■avm controlepraktijk bv

VORMGEVING

Kiki Maat

Diewertje van Wering

FOTOREDACTIE

Kiki Maat

FOTOGRAFIE

Marnix Foeken

Tessa Jol

Abbas Makke

Linus Hallgren

Roger van Zaal

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de Raad van Toezicht en de directeur van Stichting Max Havelaar

Verklaring over de in dit rapport opgenomen jaarrekening 2019

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening over 2019 van Stichting Max Havelaar te Utrecht gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit rapport opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Max Havelaar per 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (RJ) 650 Fondsenwervende Organisaties.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2019;
2. de staat van baten en lasten over 2019; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Max Havelaar zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

BENADrukKING VAN DE GEVOLGEN VAN HET CORONAVIRUS COVID-19 VOOR DE STICHTING MAX HAVELAAR

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel 'Gebeurtenissen na balansdatum' in de toelichting van de jaarrekening waarin de gevolgen van het coronavirus COVID-19 voor de organisatie na balansdatum zijn beschreven. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Verklaring over de in dit rapport opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Stichting Max Havelaar - Ref.: J.MI.20179

accon■avm controlepraktijk B.V., Oude Bosscheweg 5, 5301 LA Zaltbommel
T: 088 – 44 69 007, www.acconavm.nl

Op onze dienstverlening en/of andere rechtshandelingen zijn steeds de algemene voorwaarden van accon■avm controlepraktijk b.v. van toepassing, waarin een beperking van aansprakelijkheid is opgenomen. Deze algemene voorwaarden zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 09114597 en zullen op eerste verzoek kosteloos aan u worden toegezonden. Tevens kunt u de algemene voorwaarden via onze website <https://acconavm.nl/algemene-voorwaarden/> raadplegen. Bezoek ook onze website voor meer informatie over onze dienstverlening, onze mensen en onze ambities. Bovengenoemde disclaimer en aansprakelijkheidsbeperking gelden niet alleen voor accon■avm controlepraktijk b.v. maar ook voor iedere andere entiteit binnen het Accon avm-netwerk en onze en hun respectieve personeelsleden.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende Organisaties is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende Organisaties.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN DE DIRECTEUR EN DE RAAD VAN TOEZICHT VOOR DE JAARREKENING

De directeur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende Organisaties. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Zaltbommel, 8 juni 2020

accon-avm controlepraktijk B.V.
Namens deze:

w.g.

W.J. Warmerdam
Registeraccountant

BIJLAGE BIJ ONZE CONTROLEVERKLARING OVER DE JAARREKENING 2019 VAN STICHTING MAX HAVELAAR

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de toelichting 'Gebeurtenissen na balansdatum' ingaande op de gevolgen van het coronavirus COVID-19 op de organisatie. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de directeur en de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.